

Decembar 2011

**IZ UGLA NVO
UDRUŽENJE „VAŠA PRAVA BiH“**

VAŠA PRAVA BiH
Legal Aid Network

**NEUJEDNAČENOST I NEEFIKASNOST SISTEMA BESPLATNE PRAVNE
POMOĆI I POTREBA DONOŠENJA ZAKONA O BESPLATNOJ PRAVNOJ
POMOĆI NA NIVOU BOSNE I HERCEGOVINE**

Supported by:

**British Embassy
Sarajevo**

**Izradu ove Studije finansijski je podržala ambasada Velike Britanije
Iznesena mišljenja predstavljaju stavove autora i ne moraju nužno odražavati stavove
ambasade Velike Britanije.**

I. UVOD

U januaru 2010. godine potpisan je Memorandum o uspostavljanju mehanizama za praćenje i ocjenu provođenja Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini (SRSP-a) između Ministarstva pravde BiH i pet organizacija civilnog društva, i to Asocijacija za demokratske inicijative, Helsinški komitet za ljudska prava BiH, Udruženje „Vaša prava BiH“, Biro za ljudska prava Tuzla, Centra civilnih inicijativa, a ovih pet NVO u toku 2011.godine pridružila se NVO PAR Excellance. Memorandumom je utvrđena odgovornost i obaveza ovih organizacija, da svaka u okviru pojedinog stuba SRSP-a sistemski prati i ocjenjuje provedbu reformskih mjera i aktivnosti Akcionog plana Strategije za reformu sektora pravde u BiH.

Udruženje „Vaša prava BiH“ je zaduženo za praćanje Stuba 3. Pristup pravdi¹ Akcionog plana SRSP-a. Kao strateški cilj, između ostalih, utvrđeno je da se naprijedi sistem besplatne pravne pomoći i uspostavi jačanje i održavanje sistema kojima se garantuje jednak pristup pravdi u BiH. Programi iz reformske oblasti „ pristupa pravdi“ koji će se rješavati u okviru petogodišnje strategije, podjeljeni su u slijedeće segmente: međunarodna pravna pomoć i saradnja, besplatna pravna pomoć i pristup pravnim informacijama, briga o korisnicima suda i uloga civilnog društva u pitanjima koja se tiču pristupa pravdi.

Koristeći se višegodišnjim zagovaračkim iskustvom u oblasti demokratizacije i zaštite ljudskih prava, te poznavanje problematike u sektoru pravde u BiH, ove su se organizacije uključile u proces sveobuhvatnog izvještavanja o provedbi AP SRSP-a sa ciljem da doprinesu izgradnji nezavisnog, koordiniranog i efikasnog sistema pravde u BiH koji je odgovoran prema svim građanima BiH, potpuno usklađen sa EU standardima i najboljom praksom, te garantuje vladavinu zakona.

Jedna od predviđenih aktivnosti vezanih za monitoring i ocjenu implementacije SRSP u BiH je i izrada ove studije slučaja kojom se želi prikazati neujednačenost i neefikasnost sadašnjih rješenja u oblasti besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini, te potreba za donošenjem sveobuhvatnog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći za što kao osnova služe konkretna iskustva, naučene lekcije i praktični primjeri iz svakodnevnog rada Udruženja „Vaša prava Bosne i Hercegovine“ koje već više od 14 godina radi sa korisnicima na pružanju besplatne pravne pomoći.

¹ Stub 3: Pristup pravdi – Strateška oblast 3.1: Međunarodna pravna pomoć i saradnja; Strateška oblast 3.2: Besplatna pravna pomoć i pristup pravnim informacijama; Strateška oblast 3.3: Briga o korisnicima suda i uloga civilnog društva.

II. OSNOV I OBAVEZE ZA SVEOBUHVAATNIM REGULISANJEM SISTEMA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI U BiH – MEĐUNARODNI STANDARDI

Bosna i Hercegovina je bez sumnje u konačnoj fazi poslijeratne rekonstrukcije i transformacije u moderno demokratsko društvo koje mora osigurati zaštitu ljudskih prava svih svojih građana u skladu sa međunarodnim standardima i normama. Posmatrano kroz postojeće političke i ekonomske probleme, te nedostatak ujednačenih mehanizama za pružanje besplatne pravne pomoći na čitavoj teritoriji države postaje neophodno da se obezbijedi nepristrasan i jednak pristup pravima kroz usluge besplatne pravne pomoći koje su nezavisne od državnog uticaja. Uspostava minimalnih standarda i jačanje kapaciteta pružaoca besplatne pravne pomoći je i jedan od strateških ciljeva Strategije za reformu sektora pravosuđa 2008-2013.godine.

Pristup pravdi je osnovno ljudsko pravo zagarantovano Ustavom Bosne i Hercegovine (BiH) i međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava. To je esencijalni dio funkcionirajućeg sistema vođenog vladavinom prava. Jedan od integralnih i najvažnijih aspekata pristupa pravdi je pristup stručnoj pravnoj pomoći za sve kategorije stanovništva, uključujući i ono ekonomski najugroženije koje ne može priuštiti plaćanje pravnih usluga.

Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP), kao sastavni dio Ustava BiH, propisuje jasnu obavezu države da osigura da je pristup zakonu i pravdi jednak za sve.

Minimalni zahtjevi vezani uz ljudska prava iz člana 6. EKLJP-a u kontekstu pravne pomoći proizilaze iz tumačenja i prakse Evropskog suda za ljudska prava. Član 6. EKLJP-a predviđa za krivične predmete da pravna pomoć treba biti pružena „kad to nalažu interesi pravde“. Ovo se također smatra općim standardom i za druge vrste predmeta. U tom kontekstu veoma je bitan predmet *Airy v Ireland* iz 1979². godine koji sadrži važne odrednice o besplatnoj pravnoj pomoći. Ova je odluka postavila presedan koji države obavezuje da pruže pravnu pomoć gdje je to potrebno uzimajući u obzir sljedeće kriterije:

- važnost predmeta u odnosu na pojedinca (podnositelja zahtjeva);
- složenost predmeta;
- sposobnost pojedinca da zastupa sam sebe;
- troškovi i sposobnost pojedinca da ih podmiri.

Ova *Airy*-načela potvrđena su u nekoliko odluka Evropskog suda za ljudska prava, koji primjenjuje pomenute kriterije na konkretne okolnosti apelacije. Pristup sudovima mora biti efikasan za sve građane, bez obzira na njihovu ekonomsku situaciju. S tim u vezi, kršenje će biti ustanovljeno ako se čini da troškovi predstavljaju stvarnu barijeru pristupu sudu. Ova praksa se čini posebnim izazovom za države u zakonodavnom procesu. Evropski sud za ljudska prava je u nekoliko navrata ukazao na obavezu država da uspostave vlastiti sistem kako bi se spriječilo iznova kršenje člana 6. EKLJP.

Tumačenje sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava ukazuje da države imaju pozitivnu obavezu da omoguće praktičan i djelotvoran pristup sudu pružanjem besplatne pravne pomoći ili pojednostavljenjem procedura u tolikoj mjeri da osobe mogu djelovati samostalno; Države imaju

² Evropski sud za ljudska prava je donio odluku u ovom predmetu u Septembru 1979.godine; cijeli tekst odluke je dostupan na <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8314>

obavezu da se ne mješaju u pristup sudu i moraju se starati o tome da procesi i procedure za dobijanje pravnih savjeta i pomoći nisu bespotrebno kompleksni; Države moraju osigurati da ne postoje ekonomske prepreke za osobe sa ograničenim finansijskim sredstvima koje bi onemogućile ostvarivanje i odbranu svojih prava. To znači, naprimjer, da se treba izbjegavati propisivanje pretjerano visokih sudskih taksi.

Nužno je ukazati da pravilno funkcionisanje pravosudnog sistema i djelotvoran i ravnopravan pristup pravdi za sve građane predstavlja jednu od osnovnih i obavezujućih odgovornosti svake demokratske zemlje. Ovim važnim pitanjem već se dugo bavi Vijeće Evrope i sve njegove zemlje članice. Mnogi instrumenti koje je usvojio Komitet ministara Vijeća Evrope odražavaju cilj da se doprinose pravičnoj i efikasnoj pravdi.

Osim toga, Komitet ministara Vijeća Evrope, također, zahtjeva da države moraju progresivno provoditi sisteme pravne pomoći na način koji se odnosi na sve relevantne osobe, odnosno fizičke osobe koje imaju državljanstvo bilo koje zemlje-članice, kao i na sve fizičke osobe koje u jednoj od tih država imaju boravište, to se odnosi na strance i osobe bez državljanstva, kao i na osobe bez finansijskih sredstava da bi snosile troškove pružanja savjeta i pomoći; na način koji se odnosi na sve relevantne slučajeve (socijalne, fiskalne, građanske, upravne...) i u skladu sa odgovarajućim procedurama (npr. omogućavanje podnošenja zahtjeva za reviziju odluke u slučaju da je zahtjev za pravnu pomoć odbijen); pravne usluge pružaju nezavisni pravnici i/ili organizacije koji se istovremeno trebaju podsticati i na pružanje pravnih usluga osobama u slaboj poziciji uz pomoć države i zajednice u cjelini, uključujući, nevladine organizacije i advokatske komore.

U vezi sa prethodno navedenim, treba ukazati da je i Komitet ministara država članica Vijeća Evrope pozvao članice da preuzmu odgovornosti za uspostavljanje i finansiranje sistema besplatne pravne pomoći i osiguraju efektivan pristup zakonu i pravdi za siromašno stanovništvo, putem nekoliko preporuka i rezolucija: Pravna pomoć u civilnim, komercijalnim i upravnim stvarima (Rezolucija (76) 5), Pravna pomoć i savjet (Rezolucija (78) 8), Efektivan pristup zakonu i pravdi za siromašne (Rezolucija (93) 1).

Neke mjere koje su preporučene u tim instrumentima odnose se na uspostavljanje djelotvornih sistema pružanja pravne pomoći i asistencije. Druge mjere se, pak, odnose na smanjenje pretjeranog obima posla na sudovima putem mirnog rješavanja sporova i medijacije ili prije ili u toku sudskog postupka. U slučajevima gdje je parnica neizbježna potrebno je donijeti mjere da bi se pojednostavio postupak i osigurale odgovarajuće procedure i pravila koje su na snazi u zemljama članicama koje u svakom slučaju daju doprinos djelotvornosti pravosuđa.

U svakom slučaju, jasno je da princip vladavine prava može biti realnost samo ako osobe mogu djelotvorno provesti svoja zakonska prava i suprotstaviti se nezakinitim radnjama. Da bi se u tome uspelo, postoji izražena potreba za stalnim naporima da se pravda približi ljudima i da se poboljša efikasnost i funkcionisanje sudskog postupka, a pritom, u svakom slučaju potrebno je uzeti u obzir i konkretne potrebe svake jurisdikcije. Pružanje pravnih savjeta i pomoći u okviru sistema pružanja pravne pomoći građanima je vrlo bitna obaveza koju su preuzele zemlje članice Vijeća Evrope u smislu obezbjeđenja prava svim osobama na pravično i javno saslušanje u razumnom vremenskom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom uspostavljenim na osnovu zakona i prema članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Pružanje pravnih savjeta i pomoći, posebno onim osobama koje nemaju finansijska sredstva da plate za pravne savjete i pomoć, smatra se osnovnim za omogućavanje jednakog i djelotvornog pristupa pravdi.

III. OSNOV ZA DONOŠENJE ZAKONA O BESPLATNOJ PRAVNOJ POMOĆI BiH

Osnovni izvor prava na besplatnu pravnu pomoć je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine s pratećim protokolima, a prava iz ove konvencije zagwarantirana su čl. II. Ustava BiH koji utvrđuje da se prava i slobode predviđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini i imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

Stoga, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u članu 6. predstavlja neposredni izvor za regulisanje sistema besplatne pravne pomoći u BiH.

Osim toga, kroz definisanje strateških ciljeva SRSP-a³ navedeno je da BiH tek treba uspostaviti održiv i obuhvatan sistem pravne pomoći. Ovo će biti od posebnog značaja, s obzirom da su uočene nedosljednosti i nejednakost u uređivanju sistema besplatne pravne pomoći, jer su na određenim dijelovima u BiH donoseni propisi koji na nižem nivou od državnog regulišu pružanje besplatne pravne pomoći.

Osnova za izradu i donošenje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou BiH, predstavlja dakle i SRSP kojom je, definisano da će se:

- donijeti entitetski i kantonalni zakoni o besplatnoj pravnoj pomoći u građanskim stvarima; usklađeni zakoni o besplatnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima u BiH i entitetima;
- te da će se izvršiti analiza uspostavljenog sistema besplatne pravne pomoći u krivičnim i građanskim stvarima u pogledu efikasnosti i djelotvornosti sistema besplatne pravne pomoći.

Ove aktivnosti su takođe predviđene i u AP za provedbu SRSP-a kojim je, između ostalog, predviđeno donošenje Okvirnog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći te osiguranje usklađenosti zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou entiteta, kantona i Pravosudne komisije Brčko Distrikta BiH sa Zakonom usvojenim na nivou BiH.

³ Vidi Strategija za reformu sektora pravde u BiH Stub 3: Pristup pravdi – strateška oblast 3.2: Besplatna pravna pomoć i pristup pravnim informacijama; u relevantnom dijelu SRSP obrazloženja za definiranje ove strateške oblasti, između ostalih, stoji da *BiH tek treba uspostaviti održiv i obuhvatan sistem pravne pomoći. Advokati koje sudovi imenuju po službenoj dužnosti svoje usluge naplaćuju, ukoliko uopće, sa višemjesečnim zakašnjenjem, visoki troškovi branilaca po službenoj dužnosti za posljedicu imaju nevoljnost da i obavijeste stranke o njihovom pravu na branioca. Mada su određene jurisdikcije u BiH lokalno regulisale pružanje besplatne pravne pomoći, nema dosljednosti. Veliki izazov u ovoj oblasti je pronaći obuhvatan sistem koji obezbjeđuje minimum jednakosti pred zakonom za sve građane BiH, dok je istovremeno fleksibilan i zadovoljava različite lokalne potrebe i zahtjeve, te održiv u okviru postojećih budžetskih ograničenja za sektor pravde. Ne postoji jedinstven model najbolje međunarodne prakse koji bi se mogao direktno primijeniti u BiH.*

Svakako, i posljedna nastojanja i aktivnosti u okviru Strukturalnog dijaloga o pravosuđu između EU i BiH⁴, predstavljaju osnov za donošenje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou BiH. Ovo tim prije što je pitanje donošenja Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou BiH⁵ jedna od tačaka koja se u okviru dijaloga razmatra.

IV. PREGLED SADAŠNJEG STANJA U BiH – OPŠTE OKOLNOSTI I KARAKTERISTIKE

Iako pristup pravnim savjetima i pravnim sistemima ima vitalnu funkciju za cjelokupno stanovništvo, a posebno za ugrožene kategorije, ovakav sistem kroz donošenje odgovarajućih zakona nije u potpunosti uspostavljen na nivou cijele države BiH zbog nedostatka finansijskih sredstava. Međutim, u pojedinim dijelovima BiH su ipak doneseni zakoni i formirane institucije za pružanje besplatne pravne pomoći. Zakoni koji utvrđuju pravo na besplatnu pravnu pomoć usvojeni su na nivou Brčko Distrikta, Republike Srpske i određenog broja kantona⁶ u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Organi koji trenutno pružaju besplatnu pravnu pomoć u BiH razlikuju se kako po svom statusu tako i organizaciji. Primjera radi, Kancelarija za besplatnu pravnu pomoć BD je sastavni dio pravosuđa Brčko Distrikta i kao takva ima status nezavisnog pravosudnog organa Brčko Distrikta. Za razliku od ove kancelarije, ostali organi koji pružaju pravnu pomoć nemaju status nezavisnih organa i upravo na ovu činjenicu je ukazivano više puta i od strane Udruženja „Vaša prava BiH“. Centar za pružanje pravne pomoći RS je upravna organizacija u sastavu Ministarstva pravde RS i za svoj rad odgovara Ministarstvu. Kantonalni zavodi za pružanje pravne pomoći su službe pri kantonalnim ministarstvima pravosuđa i nemaju status nezavisnog organa.

Status zaposlenika koji pružaju pravnu pomoć unutar navedenih organa je isto tako veoma različit. Zaposlenici Kancelarija za besplatnu pravnu pomoć BD imaju status zaposlenika pravosuđa i po svemu sudeći su jedini nezavisni organ koji pruža besplatnu pravnu pomoć. U Centru za pružanje pravne pomoći RS i zavodima kantona za besplatnu pravnu pomoć zaposlenici imaju status državnih službenika. Unutrašnja organizacija također je različita i ona umnogome zavisi od finansijskih resursa pojedinih teritorijalnih jedinica.

⁴ Preliminarni nacrt preporuka Evropske komisije Drugi sastanak o „Strukturalnom dijalogu o pravosuđu između EU i BiH“, Sarajevo, novembar 2011. godine; po pitanju Okvirnog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, Evropska komisija zahtijeva da vlasti BiH usvoje Okvirni zakon o besplatnoj pravnoj pomoći u cilju osiguranja jednakih prava građana pred zakonom u cijeloj zemlji; te izražava zabrinutost zbog nepostojanja posebnih odredbi o besplatnoj pravnoj pomoći u nekim kantonima Federacije BiH. Tekst preporuka Evropske komisije dostupan je na web site VSTV- a, <http://www.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=32883>

⁵ Izvještaj Evropske komisije o napretku BiH u 2010.godini, dio 2.2.Zaštita ljudskih prava I nacionalnih manjina; Postignut je određen napredak u pristupu pravdi u građanskim i krivičnim suđenjima. Međutim, još uvijek se očekuje usvajanje okvirnog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, potrebnog za usklađivanje sa ECHR-om. Jednakost pred zakonom je formalno zagarantovana. U praksi pretpostavka nevinosti i jednako postupanje u pravnim postupcima nisu uvijek osigurani. Republika Srpska ima centre za pravnu pomoć na pet lokacija. Federacija nema sveobuhvatni sistem pravne pomoći, ali tri od deset kantona imaju uspostavljene urede. Pri Pravosudnoj komisiji Brčko distrikta takođe radi Ured za pravnu pomoć. Pravnu pomoć u građanskim predmetima i dalje uglavnom na ad hoc osnovi pružaju nevladine organizacije koje se finansiraju iz privatnih izvora.

⁶ Tako je pitanje pristupa besplatnoj pravnoj pomoći u nekim kantonima regulisano donošenjem Zakona o zavodu za besplatnu pravnu pomoć ili Zakonom o pružanju pravne pomoći (Zenica, Široki Brijeg, Tuzla, Odžak)

Trenutno je pitanje besplatne pravne pomoći samo dijelimično riješeno. Građani koji žive na području FBiH kantona koji nemaju uspostavljene mehanizme za besplatnu pravnu pomoć (Sarajevo, Goražde, Bihać, Travnik, Mostar, Livno), te građani kojima je potrebna pravna pomoć u sudskim i upravnim postupcima izvan mjesta njihovog prebivališta (izbjegle i raseljene osobe) imaju otežan pristup pravdi i potpuno zavise od pomoći organizacija civilnog društva u ostvarivanju svojih prava. I pored toga što su neke opštine u BiH lokalno regulisale dodjelu besplatne pravne pomoći, takva praksa je nedosljedna, selektivna i u pojedinim slučajevima diskriminirajuća. Veliki izazov na ovom polju jeste kreirati sveobuhvatan sistem koji osigurava minimum jednakosti pred zakonom za sve građane BiH.

Uspostava jedinstvenog sistema pružatelja besplatne pravne pomoći je posebno značajna s obzirom na visoku stopu siromašnog stanovništva. Iako je BiH napravila znatne pomake od potpisivanja Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH, još uvijek se suočava sa značajnim razvojnim izazovima, poput visoke stope nezaposlenosti, nerazvijenosti ruralnih područja i lošom socijalnom pomoći. Privreda je 70% od prijeratnog nivoa razvoja, a 20% stanovništva živi ispod granice siromaštva, što je još uvijek vrlo visoko, kada se uzme u obzir da dodatnih 30% stanovništva živi neznatno iznad linije siromaštva. Potreba za uspostavljanjem sistema besplatne pravne pomoći u BiH je identifikovana još 2005 godine, na radionici na temu "Reforme u pravosuđu" koja je organizovana od strane EC Delegacije u BiH i Direkcije za evropske integracije. Uspostava minimalnih standarda i jačanje kapaciteta pružaoca besplatne pravne pomoći je i jedan od strateških ciljeva Strategije za reform sektora pravosuđa koja je usvojena 2008 godine.

Stanje besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini karakteriše odsustvo planske politike u sistemu besplatne pravne pomoći, odstupanja od Strategije reforme sektora pravosuđa u BiH, te fragmentiranost i različit pristup u rješavanju pitanja besplatne pravne pomoći. Ujedno, uloga nevladinih organizacija i doprinos koji su dali i koji bi mogli dati u sistemu besplatne pravne pomoći, je kontinuirano minimizirana, što je vodilo apsolutnom isključenju NVO iz procesa javnih konsultacija. Na taj način je dragocjeno iskustvo koje posjeduju nevladine organizacije u oblasti besplatne pravne pomoći u potpunosti zanemareno. Treba uzeti u obzir da su nevladine organizacije bile posebno aktivne u pružanju besplatne pravne pomoći izbjeglicama, raseljenim licima i povratnicima u oblasti imovinskih odnosa, stambenih pitanja, pristupa socijalno-ekonomskim pravima i dr. Rezultati koji su postignuti u 15 posljednjih godina su izuzetni. Isključivanjem NVO iz sistema besplatne pravne pomoći na pojedinim nivoima, posebno iz finansiranja usluga besplatne pravne pomoći, ugrožena populacija je u potpunosti uskraćena za nezavisnu i nepristrasnu pomoć.

Iz trenutno donesenih propisa koji regulišu besplatnu pravnu pomoć u Bosni i Hercegovini, može se zaključiti da regulisanje sistema od različitih nivoa vlasti ustvari vodi ka tome da se ovaj, za građane veoma bitan, segment ostvarivanja prava fragmentira i reguliše različito. Sam obim prava i pravna pomoć u ovom kontekstu je regulisana drugačije, a građani su ti koji ne osjećaju efekte primjene ovih propisa. Oblici ostvarivanja pravne pomoći različito su regulisani u postojećim zakonskim rješenjima. Međutim, zajedničko za sve jeste da se pravna pomoć ostvaruje kao pravo na: opšte informacije o pravima i obavezama, pravni savjeti i pomoć u popunjavanju obrazaca, pravna pomoć u sastavljanju svih vrsta pismena, zastupanje pred organima uprave i institucijama (osim u RS), zastupanje na sudu, sačinjavanje apelacija i pravna pomoć u postupcima mirnog rješavanja spora (medijacija).

Pravna pomoć pruža se korisnicima u postupcima u kojima se ostvaruju i štite njihova prava i na zakonu zasnovani interesi: parnični postupak, krivični postupak u djelu kojim se pravo na odbranu obezbjeđuje

postavljanjem branioca zbog slabog imovnog stanja osumnjičenog ili optuženog, kao i zastupanje oštećenog u krivičnom postupku, upravni postupak (osim u RS), upravni spor, prekršajni postupak, vanparnični postupak i izvršni postupak.

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske isključio je pružanje pravne pomoći i zastupanja pred organima uprave i institucijama u upravnom postupku. Ovakvo stajalište zakonodavca implicira više problema. Najveći broj kršenja prava dešava se upravo u upravnim organima i institucijama gdje građani ostvaruju svoja osnovna prava, odugovlače se upravni postupci zbog nemogućnosti građana da plate troškove advokata, postoji realna opasnost da će doći do povećanog broja upravnih sporova zbog nesrazmjerno dugog vremena rješavanja zahtjeva. Građani Republike Srpske se dovode u neravnotežan položaj u odnosu na ostale građane Bosne i Hercegovine gdje je ovo pravo priznato.

Većina zakona ne predviđa pružanje pravne pomoći kod naknade štete što predstavlja evidentan problem. Naknada štete zbog lošeg postupanja zvaničnih organa ili nezakonitih djela je važna garancija zaštite osnovnih prava i sloboda.

Različito je i u odabiru korisnika besplatne pravne pomoći po obuhvatu ogleđa se u tome što kantonalni zakoni i zakon Brčko Distrikta ograničavaju pružanje besplatne pravne pomoći građanima kantona odnosno distrikta, koji imaju prebivalište na području kantona-distrikta. Ono što predstavlja apsurd i što se sa aspekta zaštite ljudskih prava i sloboda čini neprihvatljivim, jeste činjenica da ostali građani Bosne i Hercegovine, koji imaju pravne interese na području kantona, a ispunjavaju ostale uslove iz zakona ne mogu dobiti besplatnu pravnu pomoć. Pojedini kantonalni zavodi nisu predvidjeli pružanje besplatne pravne pomoći licima pod međunarodnom zaštitom u skladu sa međunarodnim standardom, dok Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske, Brčko Distrikta i Prijedlog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći BiH predviđaju da će se pravna pomoć pružiti i svim fizičkim licima pod međunarodnom zaštitom, koja se nalaze na teritoriju Bosne i Hercegovine, koja nisu u stanju podmiriti troškove pravne pomoći, u skladu sa međunarodnim standardima, a naročito izbjeglice, lica pod privremenim prihvatom, žrtve trgovine ljudima. Kao što se da zaključiti izbjeglice, raseljena lica i povratnici nisu prepoznati kao posebne kategorije.

Davaoci pravne pomoći po pitanju, **uslova i načina ostvarivanja prava na pravnu pomoć** predviđaju da fizičko lice stiče status korisnika pravne pomoći pod uslovom da ispunjava:

finansijski kriterij, kriterij očigledne osnovnosti i kriterij obaveznosti po drugim zakonima i međunarodnim konvencijama.

Različito je regulisano ko određuje ispunjava li eventualni korisnik uslove, po gore navedenim kriterijima, da mu se pruži besplatna pravna pomoć. To je, u pravilu, pravo koje je dato predsjedniku, u nadležnost Centra za besplatnu pravnu pomoć, u većini kantonalnih zavoda ta nadležnost data je direktoru Centra/Zavoda.

Imajući u vidu da se radi o pristupu pravdi najsiromašnijih i najugroženijih skupina stanovništva, ovakav pristup, izuzimajući Brčko Distrikt, može ugroziti ciljeve besplatne pravne pomoći. Procedure za određivanje prava na besplatnu pravnu pomoć su isuviše komplikovane kako za nadležne organe tako i za same korisnike. U isto vrijeme korisnici mogu biti preopterećeni prikupljanjem potrebne dokumentacije i dokaza u svakom pojedinačnom zahtjevu.

Finansijski kriterij je različito postavljen u postojećim zakonima i prijedlozima zakona o besplatnoj pravnoj pomoći kada su u pitanju lica slabog imovnog stanja. Pojedini zakoni detaljno opisuju kriterijume kako utvrditi loše imovinsko stanje korisnika besplatne pravne pomoći, i posebno se naglašava ne samo

finansijsko stanje pojedinca nego i njegovog porodičnog domaćinstva. Međutim, utvrđivanje imovinskog stanja može predstavljati ogroman teret mogućim korisnicima i veliko iskušenje pružaocima pravne pomoći. Korisnici se mogu suočiti sa ozbiljnim poteškoćama prilikom dokazivanja siromaštva - imovinskog stanja – pružajući dokaze o troškovima života njihovog porodičnog domaćinstva⁷. Kako bi se izbjegla ovakva situacija mora se obratiti posebna pažnja na procedure koje imaju za cilj utvrđivanja podobnosti korisnika sa ciljem smanjenja administrativnih i birokratskih tereta.

Neki zakoni dozvoljavaju snošenje djelimičnih troškova pravne pomoći za one korisnike koji raspolažu sa određenim sredstvima, međutim ta sredstva nisu dovoljna za pokrivanje svih troškova davanja savjeta i pravnog zastupanja. Ovakav pristup bi mogao biti efikasan pošto omogućava uštedu državnih sredstava a istovremeno ne isključuje iz programa besplatne pravne pomoći one koji ne raspolažu sa dovoljnim sredstvima za samostalno plaćanje pravne pomoći. Međutim, ovo mora biti razjašnjeno kada pravna pomoć može biti djelimična, pod kojim uslovima i sa kojim garancijama. Ovo je važno iz razloga da se izbjegnju buduće nesuglasice i previše uska tumačenja od strane organa koji primjenjuje zakon.

Ako se ovom kriterijumu doda činjenica da se kancelarije besplatne pravne pomoći nalaze u sjedištima kantona, sjedištu Distrikta i u pet većih gradova Republike Srpske, bez postojanja mobilnih kancelarija i timova koji idu u susret siromašnim korisnicima, u sistem besplatne pravne pomoći trebalo bi uključiti i troškove korisnika koji iz manjih sredina trebaju doći do kancelarija besplatne pravne pomoći.

Ni jedan od postojećih zakona ne propisuje oslobađanje plaćanja sudskih i administrativnih taksi. Ovakva ograničenja mogu spriječiti siromašna lica od sprovođenja sudskih i drugih postupaka. Iako zakoni predviđaju posebne uslove za oslobađanje snošenja sudskih i administrativnih taksi, oni se direktno ne odnose na korisnike besplatne pravne pomoći. Samim tim pozitivan socijalni utjecaj programa besplatne pravne pomoći je ograničen.

Kriterijum “ očigledne osnovanosti “. Svi zakoni navode da podnosioci zahtjeva za besplatnu pravnu pomoć, pored finansijskog kriterija, moraju ispuniti kriterijum “očigledne osnovanosti“. Pravna pomoć neće se odobriti kada je osnova tužbe u očiglednoj nesrazmjeri realnoj vjerovatnoći na uspjeh, kao i kada korisnik želi započeti postupak suprotan principima poštenja i moralnosti. Ovakvo postavljanje zakonodavca je suviše neodređeno. Nije jasno koji će se specifični faktori uzeti u obzir od strane davaoca pravne pomoći. Pored toga, evaluacija mogućeg uspjeha postupka ili moralnost namjere podnosioca zahtjeva podrazumjeva da će se odluka o dodjeli pravne pomoći zasnivati na subjektivnoj procjeni i širokim diskrecionim pravima.

Kriterij obaveznosti po drugim zakonima i međunarodnim konvecijama. Svi zakoni predvidjeli su i pružanje pravne pomoći licima koja na nju imaju pravo po posebnim zakonima ili po međunarodnim konvecijama koje obavezuju Bosnu i Hercegovinu. Međutim, u praksi NVO i dalje imaju dominantnu ulogu u zaštiti izbjeglica, azilanata, raseljenih lica, žrtava trgovine ljudima i žrtava diskriminacije. Jedini pružalac pravne pomoći, iz oblasti azila i izbjegličkih prava, te zaštite povratnika i raseljenih lica je

⁷ Uspostava jedinstvenog sistema pružatelja besplatne pravne pomoći je posebno značajna s obzirom na visoku stopu siromašnog stanovništva. Iako je BiH napravila znatne pomake od potpisivanja Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH, još uvijek se suočava sa značajnim razvojnim izazovima, poput visoke stope nezaposlenosti, nerazvijenosti ruralnih područja i lošom socijalnom pomoći. Privreda je 70% od prijeratnog nivoa razvoja, a 20% stanovništva živi ispod granice siromaštva, što je još uvijek vrlo visoko, kada se uzme u obzir da dodatnih 30% stanovništva živi neznatno iznad linije siromaštva. Potreba za uspostavljanjem sistema besplatne pravne pomoći u BiH je identifikovana još 2005 godine, na radionici na temu “Reforme u pravosuđu” koja je organizovana od strane EC Delegacije u BiH i Direkcije za evropske integracije.

Udruženje „Vaša prava Bosne i Hercegovine“ koje ima potpisan Memorandum o razumjevanju sa UNHCR-om, Ministarstvom sigurnosti i Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice o pružanju besplatne pravne pomoći izbjeglicama, tražiocima azila, raseljenim licima i povratnicima.

Kada su u pitanju pružaoci pravne pomoći, može se reći da ovaj segment u postojećim zakonima nedvosmisleno iskazuje svu “sebičnost” države. Naime, svi postojeći zakoni, izuzev, donekle, Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske i Prijedloga zakona besplatne pravne pomoći Bosne i Hercegovine, kao pružaocima besplatne pravne pomoći određuje institucionalne organe (svoje vlastite državne organe). Tako na primjer pružaoci pravne pomoći Kancelarije za pravnu pomoć Brčko Distrikta BiH su isključivo advokati kancelarije koje imenuje Pravosudna komisija Brčko distrikta u Bosni i Hercegovini. Zakonom o županijskom zavodu za pravnu pomoć, Zapadno-hercegovačke županije, predviđeno je da će pravnu pomoć pružati ravnatelj zavoda kojeg imenuje vlada županije i branitelji zavoda koje imenuje ravnatelj. Slično je regulisano i zakonima o pružanju pravne pomoći Tuzlanskog i Zeničko-dobojskog kantona gdje pravnu pomoć pružaju direktori zavoda i pomoćnici direktora. Stanje po ovom pitanju u Republici Srpskoj nešto je drukčije i ovdje je nešto širi krug pružalaca pravne pomoći i zastupnika u raznim postupcima. Pravo zastupanja u parničnom postupku, krivičnom postupku u dijelu kojim se pravo na odbranu obezbjeđuje postavljanjem branioca zbog slabog imovinskog stanja osumnjičenog ili osuđenog, upravnom sporu, prekršajnom, vanparničnom i izvršnom postupku imaju:

- a) zaposleni u Centru, osim u odbranama u krivičnom postupku,
- b) advokati, članovi Advokatske komore Republike Srpske i
- c) zaposleni u nevladinim organizacijama koje se bave pružanjem pravne pomoći (osim u odbranama u krivičnom postupku), a pod uslovima za zaposlene u Centru.

Iz gore navedenog vidljivo je da većina zakona ne predviđa nevladine organizacije kao pružaocima besplatne pravne pomoći⁸, odnosno iako im je data ta mogućnost ne mogu se finansirati iz budžeta namjenjenog za ove svrhe. Ovo bez obzira na činjenicu, koja se uporno zanemaruje, da su nevladine organizacije u proteklih petnaest godina u Bosni i Hercegovini imale najveću ulogu u pružanju besplatne pravne pomoći. Ne želi se priznati da su nevladine organizacije odigrale ključnu ulogu u zaštiti interesa obespravljenih socijalnih grupa i pojedinaca. Samo činjenica da je Udruženje „Vaša prava Bosne i Hercegovine“ do kraja 2011. godine pružilo besplatnu pravnu pomoć za preko 450.000 hiljada korisnika, govori sama za sebe.

Svakako nije zanemarivo ni **pitanje nezavisnosti pružaoca pravne pomoći**. Ovakva zakonska rješenja ne idu u prilog efikasnom i kvalitetnom ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć, što bi trebalo biti suštinska intencija, nego povećavanju administracije i usmjeravanju budžetskih sredstava za besplatnu pravnu pomoć državi i njenom aparatu. Ovakva rješenja nisu usklađena sa evropskim standardima i

⁸ Ovdje ne treba zaboraviti da je u relevantnim odredbama Zakona o parničnom(im) postupku tačno propisan određen krug subjekata koji se mogu pojaviti kao punomoćnici stranaka u parničnom postupku i koji mogu osigurati provođenje osnovnih načela parničnog postupka (načelo savjesnog korištenja i zabrane zloupotrebe procesnih ovlaštenja, načelo postupanja u razumnom roku, načelo ekonomičnosti i drugo). Članom 301. Zakona o parničnom postupku preciziran je krug subjekata koji se mogu pojaviti kao punomoćnici i tu se, pored ostalih, pojavljuju zaposlenici kod službe za besplatnu pravnu pomoć, dakle, svih onih službi koje pružaju strankama pravnu pomoć bez naknade bez obzira na njihovu unutrašnju organizaciju i način finansiranja, ili pak pripadnosti nekoj široj asocijaciji. Na ovaj način zakonodavac propisuje ko može biti punomoćnik što ima za cilj povećanje kvaliteta i profesionalizam u pružanju pravne zaštite u zastupanju te sprječavanje nadriparstva.

predstavljaju suprotan pristup obavezama harmonizacije propisa Bosne i Hercegovine sa propisima zemalja Evropske Unije.

Centri, komisije i zavodi za pravnu pomoć treba da budu nezavisni od vlada, pravnih komisija i slično. Ova nezavisnost je veoma upitna pogotovo ako se ne raspolaže samostalno sa budžetom namjenjenim za pravnu pomoć. Centri treba da budu odgovorni za organizaciju i nadgledanje cijelog sistema pravne pomoći. Oni treba da budu nezavisan organ rukovođenja, trebaju imati svoj odbor (ili neko drugo tjelo), svoj sopstveni budžet i pravilnik.

Zavodi i kancelarije, kako je to regulisano kantonalnim zakonima, nisu nezavisni nego su, suprotno tome, u potpunoj mjeri subordinirani državi, i kombiniraju dva zadatka koji se teško mogu ostvariti unutar istog organa, ocjenu podobnosti za primanje pravne pomoći i pružanje pravne pomoći.

Pored besplatne pravne pomoći u građanskim stvarima svi zakoni iz ove oblasti u Bosni i Hercegovini kao i prijedlozi i nacrti zakona predviđaju i besplatnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima. Ovaj segment besplatne pravne pomoći različito je riješen kroz postojeće zakone.

Institut besplatne pravne pomoći, u svom pravom značenju, relativno je nov i bez sumnje nedovoljno razvijen u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu a nešto manje u pravnoj praksi. Prije svega u Bosni i Hercegovini nema zakona na državnom nivou. Nema zakona ni u pojedinim kantonima. Kod postojećih zakona primjetna je raznovrsnost kako ciljanih korisnika na koje se primjenjuju zakoni tako i subjekata koji pružaju besplatnu pravnu pomoć. Nedostaje jedinstven kriterij za sve fizičke osobe koje se nalaze na teritoriji Bosne i Hercegovine pri procjeni da li im je besplatna pravna pomoć potrebna. Nije jedinstveno regulisan postupak za podnošenje zahtjeva za pružanje pravne pomoći.

Sve prethodno navedeno ukazuje na potrebu donošenja zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou Bosne i Hercegovine i usaglašavanja postojećih zakona sa njim. Ovaj zakon trebao bi institut besplatne pravne pomoći modernizirati a razlog tome, velikim djelom, leži i u obavezi usklađivanja bosanskohercegovačkog pravnog poretka sa pravnom stečevinom Evropske Unije i obavezi ispunjenja političkih kriterija Evropske Unije.

V. PREDNOSTI DONOŠENJA JEDNOG ZAKONA

Postoji više razloga zašto je važno imati jedan zakon i tijelo koje je odgovorno za imenovanje i disciplinsko sankcionisanje pružatelja usluga besplatne pravne pomoći:

- Jedan zakon na državnom nivou može značajno doprinijeti nezavisnosti sistema pružanja besplatne pravne pomoći i to osiguranjem neophodne slobode u radu, dozvoljavajući svim akterima nezavisan rad te jačanjem profesionalnih standarda.
- Donošenjem jednog zakona osiguravaju se usklađeni i jedinstveni standardi etike pružatelja usluga besplatne pravne pomoći, postupku određivanja lica/organizacija za pružanje pravne pomoći i vođenje postupaka protiv nesavjesnih pružatelja usluga besplatne pravne pomoći u cijeloj državi.
- Ovo predstavlja najoptimalniji način da se osigura jednak tretman, kao i odgovornost svim građanima, te time graditi povjerenje javnosti u sistem pravne pomoći. Doprinijet će učinkovitijoj i efikasnijoj administraciji pravde.

- Jedan zakon o pravnoj pomoći podržava BiH na svom putu prema Evropi, kao i kod postizanja evropskih standarda. Ovo predstavlja finansijski najoptimalniju soluciju.

Nevladine organizacije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć u BiH smatraju da zakon o pravnoj pomoći na nivou države predstavlja najbolji način da se standardi pružanja besplatne pravne pomoći podignu na viši nivo i uspostavi harmonizacija propisa iz ove oblasti, što pomaže u razvoju BiH kao države utemeljene na poštivanju vladavine zakona.

Mišljena smo da će Evropske institucije i međunarodna zajednica općenito podržati donošenje jednog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u BiH, jer na taj način će se obezbjediti efikasan pristup pravdi svih građana i nastaviti sa reformama u cilju uspostave profesionalnog i nezavisnog sistema pružanje besplatne pravne pomoći.

Cilj donošenja zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na državnom nivou jeste da se svim građanima bez razlike pruži mogućnost na besplatnu pravnu pomoć i jednak pristup pravdi. Sadašnje stanje, što se tiče besplatne pravne pomoći ne osigurava svim građanima niti jednak pristup pravdi niti postoji usklađen sistem pružatelja pravne pomoći.

VI. PREGLED UPOREDNE PRAKSE – ZAŠTO UKLUČITI NVO

Danas je sistem besplatne pravne pomoći uspostavljen u svim državama Evropske unije. Besplatna pravna pomoć predviđena je kako u nacionalnim zakonodavstvima zemalja članica tako i u međunarodnim konvencijama na osnovu kojih se prava mogu ostvariti i na teritoriji druge zemlje, pod uvjetom da su ispunjeni specifični uvjeti za korištenje besplatne pravne pomoći.

Kako se pristup sudu smatra osnovnim ljudskim pravom, Evropska komisija je dala prijedlog Direktive za pravnu pomoć koju je usvojilo Vijeće Evrope u januaru 2003. godine, s ciljem poboljšanja pristupa pravdi uspostavom minimalnih zajedničkih pravila koja se odnose na pravnu pomoć.

Direktiva sadrži princip prema kojem lica koja nemaju dovoljno sredstava da ostvaruju svoja prava, imaju pravo na odgovarajuću pravnu pomoć. Direktiva izričito utvrđuje usluge koje moraju biti pružane kako bi se pravna pomoć mogla smatrati zadovoljavajućom i to: pristup savjetima prije pokretanja postupka; pravno zastupanje; oslobađanje ili asistencija s plaćanjem sudskih troškova, uključujući troškove koji su vezani za međunarodnu prirodu spora.

VII.1. Raznovrsnost rješenja pravne pomoći⁹

a) Radnje pravne pomoći

Nigdje se pravna pomoć ne iscrpljuje u jednoj jedinoj radnji, ali su velike razlike u pogledu toga šta pomoć sve obuhvata. Jedna je od razlika u tome da li se pravna pomoć sastoji u radnjama koje se tiču same stvari u vezi sa ostvarivanjem prava (pomoć u pogledu merituma), ili se radnje pomoći ne tiču sadržinske strane stvari, već na drugi način, posredno doprinose olakšanju i ojačanju položaja lica u vezi

⁹ Izvor: knjiga „Pravna pomoć“ Centra za unapređivanje pravnih studija iz Beograda

sa njegovim pravom. I jedna i druga grupa radnji različite su unutar sebe: same stvari, dakle, neposredno tiču se radnje koje pomoć pružaju u vidu obavještenja, savjeta, izrade akata i podnesaka, zastupanja, dok radnje koje posredno, ne tičući se same stvari, pomažu na drugi način, jesu snošenje troškova postupka ili oslobađanje od snošenja troškova postupka.

Osim toga treba razlikovati i pravnu pomoć koja se pruža u zemljama okruženja. Starije rešenje pravne pomoći sastoji se u kombinaciji jedne radnje pravne pomoći koja se tiče same stvari i jedne koja posredno utiče na položaj lica. Ali, negde se još uvek, i po najnovijim, nedavno donijetim propisima, pravna pomoć u tome iscrpljuje: na primer, u Bugarskoj i Češkoj, sve se svodi na besplatnog advokata ili oslobađanja od snošenja troškova postupka, u cjelosti ili djelimično. Novije rešenje kombinuje širi ili uži niz radnji neposredne pravne pomoći sa širim ili užim nizom radnji posredne pomoći, i susreće se, opet u priličnim međusobnim razlikama, na primer, u Litvaniji, Francuskoj, Holandiji, gde se pomoć pruža kroz pravne savete, u sudskim postupcima, ali i vansudskim postupcima, pri vansudskom rešavanju sporova i medijaciji, zastupanju u postupcima, a posredno, kroz obezbjeđenje za stranku besplatne ili delimično besplatne, ili kreditirane pravne pomoći advokata ili drugih pružaoca usluga pravne pomoći.

b) *Korisnici pravne pomoći*

Nigde nije samo jedna kategorija korisnika, uživaoca pravne pomoći, ali su razlike u tome koje vrste lica se javljaju kao korisnici a takođe i razlike u okviru jedne te iste kategorije korisnika.

Svođenje korisnika samo na pojedince, fizička lica, preovladavajuće je rješenje¹⁰. Takvo, starije rešenje, koje ograničava pravnu pomoć samo na fizička lica, na snazi je i dalje u brojnim zemljama koje odavno poznaju fenomen pravne pomoći, na primer, u Francuskoj, ali i u mnogima koje su tek novije vrijeme dobile priliku da razviju sistem. Dalja neujednačenost u tome je da li se pravi razlika između domaćih državljana i stranaca odnosno apatrida, ograničavajući pravo na pravnu pomoć na domaće državljanke. Takođe, ako se iz kruga stranaca izdvajaju neka lica, izjednačavajući ih sa domaćim državljanima, nema jedinstva ni u tome koja su to lica kojima se kao i domaćim državljanima obezbjeđuje pravna pomoć. Negdje se sa domaćim državljanima izjednačavaju državljanke zamalja koja pripadaju određenim nadnacionalnim zajednicama, kakva je Evropska Unija; tako, na primer, u Francuskoj. Drugdje, recimo u Italiji, pored italijanskih državljana pravnu pomoć mogu dobiti i strani državljanke koji imaju prebivalište u Italiji, lica bez državljanstva čak i kada nemaju odobreno prebivalište u Italiji. Pri tome, strani državljanke i lica bez državljanstva imaju pravo na pravnu pomoć pod istim uslovima kao i domaći državljanke.

c) *Pružaoци pravne pomoći*

U uporednom pravu jednu ekstremnu poziciju zauzima rešenje sa advokatskim monopolom na pružanje svih vrsta pravne pomoći. Tako, po pravu Portugalije samo advokati, a uz njih još jedino profesori prava mogu da pružaju pravnu pomoć, kako u postupcima pred sudom tako i u vansudskim stvarima, a u Španiji, takođe, osim ako se u vansudskim stvarima radi o besplatnom i tek sporadičnom pružanju pravnih usluga. Bugarska je i u novom zakonu o pravnoj pomoći ostala pri riješenju da pravnu pomoć mogu pružati samo advokati, a tako je i u Rumuniji. Nešto je blaže njemačko i austrijsko rješenje. Drugu ekstremnu poziciju zauzima rješenje da čak i u sudskoj stvari, pa i u krivičnoj, ne samo advokati već svako

¹⁰ Pravna lica su negde, kao u Holandiji, bez ograničenja korisnici pravne pomoći, dok se drugdje pravna pomoć pruža samo nekim pravnim licima, pri čemu je opet nejednak krug tih lica u raznim zemljama; na primer, dok u Estoniji korisnici pravne pomoći mogu biti ona pravna lica koja su insolventna ili koja su registrovana kao neprofitne organizacije, dotle u Italiji korisnici mogu biti sve neprofitne organizacije i udruženja koja se ne bave komercijalnom, profitnom delatnošću.

lice može da pruža pomoć, kao i da vrši zastupanje. Uslov je jedino da sud nađe da je lice koje pruža pravnu pomoć za to sposobno, da je u stanju valjano to da čini. Tako je u Švedskoj i Finskoj. Ostale zemlje smještene su bliže jednom ili drugom rješenju. Recimo, u Italiji i nepravnici mogu da pružaju usluge pravne pomoći ako to ne čine organizovano, sistematski i naplatno, a inače samo ako su registrovani. U Norveškoj usluge pravne pomoći može svako da pruža, kako besplatno tako i naplatno, ali ne u vidu zanata. U Danskoj, naplatno mogu da ih pružaju i profesije poput arhitekata, poreskih savjetnika, osiguravača, čije obavljanje podrazumjeva dobro poznavanje pravne regulative za oblast kojom se bave. U Francuskoj, svako, i teretno i dobročino, ako to ne čini u vidu zanata. U Španiji, ako je pravna pomoć samo povremena i besplatna, može svako. U Švajcarskoj, van suda može svako, ali ne naplatno, ni u vidu zanata. Tako i u Belgiji. Dakle, većina poredaka pravi razliku između usluga pravne pomoći pred sudom i van suda; u sudskoj stvari većina poznaje ograničenja kruga pružaoca pravne pomoći, tj. širi ili uži monopol advokata; u vansudskoj sferi, većina ne poznaje advokatski monopol, ali zabranjuje ostalima da pravne usluga pružaju u vidu zanata, odnosno, mogu ih pružati, s tim da to pružanje usluga nije sistematski i naplatno. Srednje rešenje, između advokataskog monopola i pružanja usluga pravne pomoći posve neuslovljeno ličnim svojstvom pružoca, sastoji se u tome da advokati nisu monopolisti u pružanju pravne pomoći, ali je pravnička kvalifikacija uslov.

Druga tačka razilaženja odnosi se na to da li se pružaoci pravne pomoći javljaju i u vandržavnim oblicima (osim advokata, kao profesionalaca i službi pravne pomoći kao državnih organizacija ili organizacija lokalne samouprave), i koji su to. Negde postoji čitava paleta raznovrsnih rješenja, koja uključuje nevladine organizacije, razna udruženja, strukovna udruženja, pravne klinike, kao pružaoca usluga pravne pomoći. Slovenija, Mađarska i Estonija i formalno priznaju pravnu pomoć koju pružaju neprofitne organizacije, bile one nevladine organizacije ili studentske pravne klinike, a u Francuskoj to čini niz nevladinih organizacija, kao što i u Engleskoj niz pravnih centara iz nevladinog sektora pruža usluge pravne pomoći Holandija praktikuje već drugi po redu vrlo razgranat sistem pružanja usluga pravne pomoći od strane nezavisnih organizacija. Da li pružalac pravne pomoći može da bude slobodno izabran, nejednako je uređeno.

d) Uslovi za dodjelu besplatne pravne pomoći

Vlada uistinu velika neujednačenost i u pogledu toga koji uslovi moraju biti ispunjeni da bi se dobila pravna pomoć. Ako uslove razvrstamo na subjektivne i objektivne, pod subjektivnim podrazumjevamo razna lična svojstva tražioca pravne pomoći. Kao subjektivni uslovi od kojih zavisi pravo na pravnu pomoć javljaju se: domaće državljanstvo; određeno imovinsko stanje; položaj socijalnih slučajeva; odnos mogućih troškova postupka i imovinskog stanja korisnika pravne pomoći. Kada je u raznim zemljama, na primer, u Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Italiji, Nizozemskoj, Sloveniji, zajednički uslov nepostojanje dovoljno sredstava koja bi bila potrebna licu za ostvarivanje svojih prava, bilo u sudskom postupku, bilo van njega, odnosno ako bi angažovanjem tih sredstava lice ugrozilo svoju egzistenciju, zadovoljavanje svojih svakodnevnih potreba, tada se opet pojavljuju razlike u pogledu toga kako je određena granica nepovoljnih ekonomskih prilika koja kvalifikuje za pravnu pomoć. Negdje su opet, na primer, u Engleskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj, kako u okviru iste zemlje tako i u njihovom poređenju, pokazuju znatne razlike u pogledu toga da li se relevantne imovinske prilike razlikuju u zavisnosti od vida pomoći (od vrste do vrste radnji pravne pomoći).

Razlike su i u tome, da li se relevantne imovinske prilike odnose samo na samog korisnika pravne pomoći, ili se ulazi i u imovinske prilike njegove porodice. Primjera radi, u Engleskoj, Nizozemskoj, Italiji, u slučaju da neko lice živi u bračnoj zajednici ili sa drugim članovima porodice, njegova finansijska

podobnost za dobijanje pravne pomoći procjenjivaće se prema ukupnim bračnim, odnosno porodičnim prihodima. Ako se lice koje traži dodjeljivanje pravne pomoći nalazi u sporu sa drugim članovima porodice ili su njihova prava i interesi različiti i suprotstavljeni, ili mu upravo neko od članova porodice ugrožava prava na neki drugi način, tada se prilikom provjere finansijske podobnosti uzima u obzir samo njegov lični oporezovani prihod. Nejednako je uređen i način utvrđivanja imovinskog stanja.

Kada je reč o objektivnim uslovima koji imaju uticaj na pravo na pravnu pomoć, dakle, kada je rječ o uslovima koji se ne tiču ličnog svojstva korisnika pravne pomoći, ni takvi uslovi nisu svuda isti gdje se pojavljuju, kao u Njemačkoj, Francuskoj, Engleskoj, Nizozemskoj, Litvaniji, Estoniji. Negdje je važno za pravo na pravnu pomoć kakvi su izgledi za uspjeh u konkretnoj stvari (raznovrsni testovi razumnosti, opravdanosti, osnovanosti pružanja pravne pomoći), tj. prosuđuje se da li je opravdan sam pravni zahtjev korisnika pomoći, i to ne samo do nivoa da li se radi o samovoljnom zahtjevu i zloupotrebi sudske zaštite i postupka ostvarivanja prava. Negdje je od značaja i položaj u kome se nalazi korisnik pomoći, kao što je njegova nezaposlenost, ili nesposobnost za rad, invaliditet ili procesni položaj, da je osumnjičen ili okrivljen, ili da je oštećeno lice. Drugdje opet pravo na pravnu pomoć zavisi od težine moguće kazne kojoj bi tražilac pravne pomoći mogao biti izložen.

I složenost pravne stvari, pravnog predmeta u kome se traži pravna pomoć, složenost bilo u činjeničnom, bilo u pravnom pogledu, susreće se kao kvalifikujući uslov za pravnu pomoć. Razuman odnos troškova postupka i vrijednosti onoga što se postiže uspjehom u postupku, negdje diskvalifikuje unaprijed pravnu pomoć u bagatelnim stvarima, ili kada prijeti beznačajna pravna posljedica, ili minimalna kazna, ili kada su predvidljivi troškovi angažovanja nesrazmjerno veliki u odnosu na vrijednost pravne stvari. U istoj logici, samo gledano sa druge strane skale važnosti, jeste predviđanje obaveznog zastupanja ili oslobađanja od troškova kao vidova pravne pomoći kada se radi o težim krivičnim delima odnosno kaznama, ili mogućnosti ekstradicije.

e) *Izvori finansiranja – besplatna i naplatna pravna pomoć*

Suštinu pravne pomoći još uvek predstavlja pomoć koja sa leđa korisnika skida finansijski teret ili obezbjeđuje besplatno korištenje pravne pomoći (oslobađanje od snošenja troškova postupka, siromaško pravo), i koja se sreće svuda, a finansira se iz javnih izvora, budžeta.

Zbog nepovoljnog imovinskog položaja, lice postaje korisnik pravne pomoći tako što nije dužno da snosi troškove postupka a ima pravo na (za njega) besplatno zastupanje, koja se finansira iz državnog budžeta. Da li se u jednoj zemlji za pravnu pomoć unaprijed određuje iznos u budžetu ili se sredstva iz budžeta troše po potrebi, bez unaprijed određenog limita – nejedinstveno je riješeno. Rijetko je, da se unaprijed opredijele u budžetu ukupna, maksimalna sredstva koja će služiti državnom finansiranju poslova pravne pomoći.

VII. PRUŽANJE BESPLATNE PRAVNE POMOĆI - NVO

Udruženje „Vaša prava BiH“ pruža besplatnu pravna pomoć korisnicima osim krivičnog, prekršajnog i privrednog prava na osnovu Odluke Izvršnog direktora o Kriterijima za definisanje prioriternih kategorija korisnika i pružanja usluga „Udruženja Vaša prava BiH“ broj: 288/07 od 20.04.2007.godine u kojoj se definišu prioriternu korisničke kategorije usluga Udruženja te dokaze koji se mogu koristiti i poslužiti u

svrhu dokazivanja određenog svojstva, posebne oblike pružanja besplatne pravne pomoći, te ostala pitanja od značaja za postupak određivanja i prijema korisnika besplatne pravne pomoći.

Pokretanje i vođenje sudskog postupka u građanskim stvarima podrazumjeva i izlaganje određenim troškovima zastupanja, sudskim i drugim troškovima kao što su troškovi vještačenja, prevoda, raznih ovjera itd. Nepostojanje sistema besplatne pravne pomoći u hercegovačko neretvanskom kantonu stavlja građane ovog kantona u nepovoljniji položaj od onih u kojima je pomoć osigurana putem organa za pružanje besplatne pravne pomoći.

Sadašnji Zakon o parničnom postupku kako u FBiH tako i u RS ne poznaje pružanje pravne pomoći nekoj stranici u sudskom postupku od strane sudova. Uloga stranaka u parničnom postupku definisana je raspravnim načelom koje podrazumjeva isključivo ovlaštenje stranaka da prikupljaju činjeničnu građu za donošenje odluke suda o njihovim zahtjevima i da odlučuje o potrebi dokazivanja prezentiranih činjenica. Stranke su dužne da iznesu sve činjenice na kojima zasnivaju svoje zahtjeve i da izvode dokaze kojima se utvrđuju te činjenice tako da je na snazi princip „koliko činjenica toliko i prava“ s tim da je umjesto načela materijalne istine propisano načelo formalne istine, što znači „da čega nema u spisu to na svijetu i ne postoji“.

Iz ovog se može zaključiti da u sadašnjoj situaciji stranka sama, dakle, bez punomoćnika i stručne pomoć neće moći ostvariti svoja prava, prije svega, što sud nije više dužan pružiti bilo kakvu pravnu pomoć a stranka sama ne poznaje pravo da bi sama mogla učestvovati u postupku u svojstvu tužitelja ili tuženog.

Zakoni o upravnom postupku koji se primjenjuju u BiH ne sadrže posebne odredbe o pružanju besplatne pravne pomoći strankama koje učestvuju u postupku a koje zbog slabog imovnog stanja ne mogu osigurati adekvatnu stručnu pravnu pomoć. Svi ovi zakoni sadrže odredbe kojima je na jednak način utvrđen princip pomoći nekoj stranici. Organ koji vodi postupak ima dužnost da se brine, da neznanje i neukost stranke i drugih osoba koje sudjeluju u postupku ne bude na štetu prava koja im po zakonu pripadaju. Isto tako i zakoni kojima se regulira pokretanje i vođenje upravnih postupaka i upravnog spora ne sadrže odredbe o pružanju besplatne pravne pomoći strankama koje zbog slabog imovnog stanja ne mogu osigurati stručnu pravnu pomoć i zastupanje u ovim postupcima.

VIII. PREPORUKE

Dosadašnja rješenja ne idu u prilog brzom, efikasnom i kvalitetnom ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć. Intencija je na povećanju administracije i usmjeravanje budžetskih sredstava za besplatnu pravnu pomoć na finansiranje rada države i njenom aparatu. Ova rješenja nisu usklađena sa međunarodnim standardima i predstavljaju suprotan pristup obavezama harmonizacije propisa u BiH sa propisima zemalja Evropske unije i u suštini ograničavaju pravo na pristup sudu i upravnom organu a što je suprotno odredbama čl. 6. i 13. Evropske konvencije. Stoga se preporuke odnose na sljedeće:

1. U što većoj mjeri inkorporirati sadašnje kapacitete koji postoje okviru nevladinih organizacija, te na taj način iskoristi iskustvo i već ustanovljene kapacitete kontinuiran nastavak pružanja besplatne pravne pomoći.

Udruženje „ Vaša prava BiH“ u svojim aktivnostima zagovara donošenje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na državnom nivou i harmonizaciju postojećih sistema sa intencijom uključivanja u ovaj Zakon udruženja koja su specijalizovana za pružanje besplatne pravne pomoći.

2. Omogućiti su/finasiranje rada udruženja koja su specijalizovana za pružanje besplatne pravne pomoći iz budžeta. Pozitivni primjeri iz prakse, te specijaliziranost i iskustvo u radu, predstavljaju garant da će sistem na taj način predstavljati manje opterećenje za budžet.
3. Osigurati da se donošenjem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći uspostavi nezavisno tijelo ili odbor za pružanje pomoći na cijelom teritoriju BiH u čiji rad bi bili uključeni i predstavnici udruženja koja su specijalizovana za pružanje besplatne pravne pomoći.
4. Provesti opsežnu analizu stanja s ciljem obezbjeđivanja neophodnih informacija o pružanju besplatne pravne pomoći i potreba za besplatnom pravnom pomoći na svim nivoima, te osigurati organizaciju niza rasprava u javnosti kako bi se o ovoj bitnoj temi upoznao što veći broj građana koji će biti potencijalni korisnici.
5. Osigurati da se kroz zakonska rješenja inicira usklađivanje ili donošenje novih propisa kako bi se što većem broju građana omogućio pristup pravu na besplatnu pravnu pomoć.
6. Na dekvatan način osigurati da pravnu pomoć pružaju nezavisni organi, uključujući advokate i udruženja koja su specijalizovana za pružanje besplatne pravne.
7. Kontinuirano nastaviti sa procesom zagovaranjem i lobiranja u vezi donošenja Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na državnom nivou sa kojim bi se harmonizirali drugi propisi, kako bi se na uniforman način, nezavisno od teritorije ili organa obezbjedilo pružanje efikasne i efektivne besplatne pravne pomoći najugroženijim kategorijama stanovništva.

DODATAK I.

Od svog formiranja, do današnjeg statusa, Udruženje „Vaša prava Bosne i Hercegovine“, VPBiH (registrovano ranije a pod sadašnjim imenom registrovano 2005. godine na državnom nivou) danas predstavlja najveću organizaciju za pružanje pravne pomoći i jednu od najvećih nevladinih organizacija u regiji. Udruženje VPBiH se razvilo u efikasnu mrežu centara pravne i informativne pomoći sa 9 kancelarija i preko 120 mobilnih lokacija širom BiH.

Udruženje je do sada pružilo besplatnu pravnu pomoć za preko 450.000 izbjeglih lica, povratnika, raseljenih lica, manjinskih grupa i grupa ugrožene domicilne populacije u oblasti upravnog i građanskog prava, odnosno u pravnim stvarima kao što su: povrat imovine I druga pitanja imovinsko-pravnog karaktera u vezi sa ovim, radna prava, socijalna, ekonomska i kulturna prava, diskriminacija, komunalne usluge, obrazovanje i socijalna pomoć, kao i u drugim oblastima kroz primjenu međunarodnih standarda promocije i zaštite ljudskih prava garantovanih Evropskom Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i drugim međunarodnim pravnim instrumentima.

U nastavku su dati neki od bitnih parametara koji se odnose na korisnike besplatne pravne pomoći.

Tabela 1.-Pregled korisnika besplatne pravne pomoći udruženja VPBiH 2008-2010¹¹

Korisnici: Socijalno ugrožene grupe, izbjeglice, raseljene osobe, povratnici itd. (samo korisnici registrovani u bazu podataka prvi put)						
Dobna skupina	Muškarci		Žene		Ukupno	
	(brojčano)	(u %)	(brojčano)	(u %)	(brojčano)	(u %)
0-4	25	0,5	26	0,4	51	0,4
5-17	105	1,5	90	1,4	195	1,5
18-59	4569	68,2	4598	72,7	9167	70,4
60 and >	2001	29,8	1612	25,5	3613	27,7

¹¹ Izvor podataka: LAIC Case Management Database-centralizovana baza podataka za upravljanje i evidenciju slučajeva besplatne pravne pomoći. Baza je uvedena u upotrebu 2001 godine u saradnji sa UNHCR-om i pruža uvid u broj korisnika, vrstu pravne pomoći, vrstu pravnih upita/slučajeva i korisničke kategorije.

Potreba donošenja Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na nivou BiH

Total:	6700	100	6326	100	13026	100.00
Glavne lokacije: širom Bosne i Hercegovine						

Pored broja korisnika prikazanog u tabeli, registrovan je još 11631 korisnik koji se prethodno obratio Udruženju VPBiH, tako ukupan broj korisnika kojima je pružena besplatna pravna pomoć u navedenom periodu od tri godine iznosi: **24657 korisnika.**

Tabela br. 2- Pregled broja i vrste zaprimljenih pravnih upita/slučajeva udruženja VPBiH 2008-2010 (samo korisnici registrovani u bazu podataka prvi put)

	Radno pravo	Porodično i bračno pravo	Penzije	Lična sredstva	Javni dokumenti	Komunalije	Privatna imovina	Imovina u društvenom vlasništvu	Povrat imovine	Socijalna pomoć	Drugo	Ukupno
Pravnih upita	3838	1718	1386	632	1532	929	2169	771	476	2518	2120	18089

Tabela br. 3-Pregled broja i vrste pruženih pravnih savjeta udruženja VPBiH 2008-2010 (za sve asistirane korisnike)

Vrsta pravnih radnji	Broj poduzetih pravnih radnji
D.1 Pravni savjeti / Izrada pismenih podnesaka	13770
D.2 Pravne radnje u upravnom postupku	10460
D.3 Pravne radnje u sudskom postupku	5148
D.4 Pravne radnje pred institucijama za zaštitu ljudska prava	505
D.5 Ostale pravne radnje (prosljeđivanje, prezentacije slučajeva)	633
Ukupan broj pravnih radnji	30516

DODATAK II.

Primjeri iz prakse Udruženja "Vaša prava BiH" - Najbolji način da se ukaže na potrebu da se pitanje besplatne pravne pomoći riješi na sveobuhvatan i efikasan način, jesu konkretni i praktični primjeri iz prakse. U ovom dijelu će biti izloženi samo neki.

Ove primjere ističemo iz razloga da ukažemo u kolikoj mjeri korisnici besplatne pravne pomoći zbog toga što ne poznaju pravo mogu biti dovedeni u situaciju da ostvarivanje prava bude dovedeno u pitanje; da se mnogi korisnici, zbog činjenice da se prethodno raspitaju za pravne usluge i cijene na tržištu, često odlučuju da sami vode postupke pred sudom i organima uprave, što u vrijeme komplikovanih procedura i potrebe za poznavanjem propisa predstavlja izazov i za stručne profesionalce; što je mnogima nedostupan besplatna pravna pomoć. Dakle, bitno je napomenuti, da u sadašnjim uslovima nepostojanja zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, mnogi korisnici se nemaju ili ne znaju kome da se obrate. Stoga su mnogi upućeni da pravnu pomoć traže kod udruženja koja se bave pružanjem besplatne pravne pomoći, što za mnoge korisnike predstavlja jedinu mogućnost u ostvarivanju njihovih prava.

Kako je to istaknuto, osim toga što korisnici nisu u mogućnosti zbog nepoznavanja materijalnih i procesnih zakona sami voditi postupke, ogroman većina nema novčanih sredstva za plaćanje punomoćnika, jer joj socijalna, ekonomska i finansijska situacija za njih nepovoljna.

Imajući u vidu sve ove činjenice, na konkretnim primjerima, kao i na niz drugih slučajeva može se vidjeti velika potreba donošenja Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći da bi se, prije svega, zaštitile ove korisničke kategorije, na način da im se pruži odgovarajuća pravna pomoć, bilo to usmenim savjetom, ili pak sačinjavanjem različitih podnesaka, te u kompleksnijim predmetima zastupanje pred odgovarajućim organima.

Ovim primjerima koji su izdvojeni iz korisničke baze podataka Udruženja „Vaša prava BiH“ želi ukazati na potrebu efikasnije zaštite najugroženijih kategorija stanovnika od strane države. Nažalost, dugogodišnje odsustvo sistema besplatne pravne pomoći, njegova neregularnost, nezainteresiranost i pasivno ponašanjem države u ostvarivanju osnovnih ljudskih prava, dovela je do zanemarivanja građana kojima je potrebna pravna pomoć a država mu je dužna pružiti takvu pomoć. Sav teret pružanja besplatne pravne pomoći za najugroženije kategorije stanovništva BiH u poslijeratnom periodu pao je na leđa nevladinih organizacija koje su specijalizovane za pružanje besplatne pravne pomoći. Pri tome, u zakonskom regulisanju besplatne pravne pomoći, država ne uvažava rad ovih organizacija, niti osigurava bilo kakva novčana sredstva za pomoć.

Ključno je napomenuti da se organizacije civilnog društva specijalizovane za pružanje besplatne pravne pomoći isključivo finansiraju iz donatorskih sredstava međunarodnih organizacija koje su prepoznale ovaj problem na vrijeme. Ovo sve ukazuju na hitnost u rješavanju korisničkih prava i potreba ugrožene populacije kroz donošenje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći iz razloga što postojeći sistem besplatne pravne pomoći nije harmoniziran.

Svi ovi primjeri ukazuju da je besplatna pravna pomoć, kao vid pomoći građanima u ostvarivanju prava na pristup pravosuđu, neophodna u našem društvu koje je bremenito sa nizom problema vezanih za

pravedno ostvarivanje jednakog pristupa korisnika svojim pravima imajući u vidu, prije svega, generalno težak položaj u odnosu na ekonomsku i socijalnu situaciju u BiH, te posljedično tome veliki broj siromašnih i ugroženih pojedinaca.

Primjer iz prakse 1. –

Korisnik je podnio tužbu zbog smetanja posjeda pred Općinskim sudom u Mostaru, dakle, pojavio se u ulozi tužitelja. Tužena strana je angažovala advokata u ovom predmetu i odmah u startu nije ispoštovana „jednakost oružja“ odnosno tužitelj u ovom predmetu nije imao dovoljno novčanih sredstva za vođenje ovog postupka, pa shodno tome i nije angažovao advokata. U samo postupku načinio je niz procesnih pogrešaka, nije znao koje dokaze treba predložiti da se izvedu na glavnoj raspravi, smatrajući da to treba uraditi sud, nije znao ispitati svjedoke koje je predložila druga strana, većina dokaza koje je predložio nije bila relevantna za ovaj postupak, nije predložio adekvatne svjedoke, nije predložio vještačenje po vještaku određene struke, jednostavno nije bio upoznat sa pravilima postupka i prema tome nije ni mogao voditi parnicu na način kako je to propisano odredbama ZPP-a. Korisnik je ostvarivanje efikasne zaštite doveo u pitanje vlastitim neznanjem.

Tek po okončanju prvostepenog postupka, korisnik se obratio Udruženju „Vaša prava BiH“, koje je u žalbenom postupku ukazalo na propuste te mogućnost da ostvari odgovarajuću pravnu zaštitu u cijelosti.

U parničnom postupku, za smetanje posjeda, ako se radi o vrijednosti spora u iznosu od 1.00 KM do 5.000,00 KM najniži iznos boda je 80 x 3,00 KM koliko iznosi vrijednost boda, što ukupno iznosi 240,00 KM ili za vrijednost spora od 5001,00 KM do 10.000,00 KM iznosi 120 bodova x 3,00 KM što iznosi 360,00KM. Primjera radi, u ovom predmetu bi sačinjavanje tužbe ili odgovora na tužbu stranku koštalo (uzeta srednja vrijednost) oko 360, KM s tim da treba uzeti u obzir i svaku narednu radnju pred sudom ili sačinjavanje podneska za sud koja se uvaćeva za navedeni iznos. Iz svega ovog proizilazi da bi stranka samo u prvostepenom postupku morala izdvojiti znatnija novčana sredstva za samo zastupanje na pripremnom ročištu te ročištu za glavnu raspravu kao i dalji postupak po žalbi. Prema tome, veoma je malo osoba u BiH koje su u stanju platiti ove troškove.

Primjer iz prakse 2. –

Korisnik je podnio zahtjev za povrat stana. Nakon niza od 8 godina, predmet je po žalbi vraćen na prvostepeni postupak. U ponovnom postupku korisnik nije isticao sve bitne argumente koji bi vodili ka tome da osigura zakonit proces povrata imovine. U ponovnom postupku korisnik je ponovo odbijen sa zahtjevom. Samostalno, korisnik je uložio žalbu na prvostepeno rješenje. Pri tome se nije rukovodio zakonskim odredbama koje regulišu računanje rokova, pa je pogrešnim računanjem dana koji ulaze u rok žalbu uložio neblagovremeno. Na koncu je korisnik obavješten da je njegova žalba neblagovremena, te je stoga odbačena. Nakon što se poslije određenog vremena obratio za pomoć VPBiH, konstatovano je da je zbog svog neznanja ostao bez prava na stan čiji povrat je, uz svu dokumentaciju, osnovano potraživao.

Primjer iz prakse 3. –

Korisnica je žrtva nasilja u porodici. Nakon što je sklonjena u sigurnu kuću suočila se sa nizom problema. Bez mogućnosti da plati pravnu pomoć, narušenog zdravlja i nesposobna za rad, obratila se Udruženju

„Vaša prava BiH“ za usluge. Pokrenut je postupak razvoda braka i povjeravanja malodobne djece korisnici. Uporedo sa ovim pokrenut je postupak utvrđivanja i podjele bračne tečevine, jer je na cijeloj imovini suprug bio upisan kao jedini vlasnik imovine. Nakon okončanja ovih postupaka korisnica je od svog dijela bračne imovine, koji joj je u podjeli isplaćen u novcu kupila vlastiti stan, djeca su povjerena njoj na izdržavanje, uz obavezu supruga da plaća izdržavanje djece. Za korisnicu, koja je žrtva rata, teško narušenog zdravlja, u posebnom postupku omogućeno da postane korisnik prava na novčanu naknadu zbog ratne torture.

Primjer iz prakse 4. –

Korisnik se za besplatnu pravnu pomoć obratio Centru za besplatnu pravnu pomoć RS. Iako je ispunjavao kriterije za dodjelu pravne pomoći, ona mu nije pružena. Ovo iz razloga što se predmet njegovog zahtjeva odnosio na upravni postupak u vezi sa povratom nekrentine, te regulisanje imovinsko pravnog pitanja oduzimanja i korištenja dijela zemljišta. Osim toga što se pomoć u okviru ZBPP RS ne pruža u upravnim postupcima, korisnik se suočio i sa drugim problemom. Sadašnje boravište ima u RS ali je predmet koji je on iznio bio van jurisdikcije Centra za besplatnu pravnu pomoć RS koji radnje i zastupanje korisnika preduzima samo na teritoriji RS.

Nakon što se obratio Udruženju VPBiH, korisniku je pružena sva pomoć u ostvarivanju prava, nezavisno pred kojim organom i na kom teritoriju je bilo potrebno preduzimati radnje u zaštiti prava korisnika.

Primjer iz prakse 5. –

Korisniku iz Stoca nije priključena električna energija na obnovljenoj kući niti mu je omogućen pristupni put do svoje kuće. U međuvremenu je i izgubio status raseljene osobe i bio je suočen sa deložacijom iz privremene stambene jednice koju privremeno koristi kao raseljena osoba. Ovaj predmet je aktivan već 8 godina. Radi se o povratniku koji bez pomoći Udruženja VPBiH ne bi mogao ostvariti svoja prava. U samom početku korisniku je osigurana pomoć advokata kojeg je u okviru svojih sredstava plaćala jedna španska humanitarna organizacija. Međutim, ubrzo nakon nemogućnosti da ova organizacija plaća troškove, advokat je uskratio pravnu pomoć, te je u ovom postupku došlo do zastoja, jer sam korisnik nije znao niti je imao novčanih sredstava za dalje vođenje ovog postupka. U postupak rješavanja ovog problema uključilo se Udruženje VPBiH i u međuvremenu su svojim podnescima inicirali pitanje rješavanja pristupnog puta do kuće korisnika. U međuvremenu je riješeno pitanje priključena električna energija za objekat, a korisniku je u ponovnom postupku ponovo dodjeljen status raseljenog lica.

Primjer iz prakse 6. –

Grupa korisnika koji su ujedno povratnici u S. se suočavaju sa problem sa ostvarivanjem prava na otpremninu odnosno uspostavu radno pravnog statusa koje im je osigurano Rješenjima Kantonalne komisije za primjenu člana 143. Zakona o radu Federacije BiH. Poslodavac je odbio da mirnim putem uspostavi radno pravni status ovoj kategoriji, odbijajući da ispoštuje konačno i izvršno rješenje Kantonalne komisije za primjenu člana 143 Zakona o radu Federacije BiH. Korisnici nisu u stanju sami voditi postupak pred nadležnim sudom. Za ove korisnike, njih trideset pokrenut je izvršni postupak pred nadležnim Općinskim sudom, koji je usvajio prijedlog za izvršenje, podneseno od Udruženja VP BiH u ime korisnika. Sud je u rješenje o izvršenju naredio poslodavcu uspostavu radno pravnog statusa, te drugih prava iz ovog osnova. Suprotnu stranu u postupku zastupa advokat.

Tek nakon čitavog niza pravnih radnji, poslodavac je ponudio korisnicima regulisanje statusa i isplatu otpremnine.

Case study